

Prof dr FJ van Zyl as sendingteoloog

DJC van Wyk
Pretoria

Abstract

Prof Dr FJ van Zyl as mission theologian

In this article, the theology of mission of Prof dr FJ van Zyl is being explored. This is done by way of his lectures in the Science of Mission at the University of Pretoria during 1960-1978 and also from articles in the magazines of the Nederduitsch Hervormde Kerk dating back approximately forty years. It is found that almost none of his dictions is outdated. The radical cataclysm in the theology of mission, especially after 1961, he sharply detected and exposed. His theology of mission is built on a very broad theological base which can be described as theology of the Word. To him mission is proclamation.

Een van die norme wat aangewend kan word om te bepaal of 'n man enigsins as teoloog van formaat bestempel kan word, is die vraag of sy teologie na verloop van tyd nog relevant is. 'n Huldigingsbundel is daarom nie net 'n eer vir die man aan wie dit opgedra word nie. Dit hou ook vir hom groot risiko in, want al is 'n teoloog se uitsprake op die tydstip waarop dit gemaak word, hoe indrukwekkend ook al, kan daar van 'n afstand af beluister en deurvors dalk bevind word dat sy teologie nie diepte of balans gehad het nie, of dat dit maar net 'n skyn van byderwetsheid of Bybelse gefundeerdheid gehad het.

Dit is nou meer as tien jaar dat prof Van Zyl uitgetree het as hoogleraar in Godsdienst- en Sendingwetenskap. Sommige van sy lesings is meer as twintig jaar gelede opgestel. Sy sendingteologie is nagegaan aan die hand van artikels wat in die Nederduitsch Hervormde Kerk se tydskrifte gepubliseer is tot meer as sowat veertig jaar gelede. Dit is nie net riskant nie, maar selfs in 'n mate onbillik om 'n man daaraan te toets, veral as die rewolusionêre ontwikkeling in die sendingteologie ná die Tweede Wêreldoorlog, maar veral sedert 1961, in gedagte gehou word.

Ondanks die risiko en onbillikheid deurstaan prof Van Zyl die toets. Sy sendingteologie klink in 1989 verbasend vars en op datum. Bykans geeneen van sy uitsprake is verouderd of irrelevant nie. Die radikale omwenteling en afwyking sedert 1961 het hy uit die staanspoor raakgesien en skerp ontmasker en omlyn.

Naas hierdie eienskap kan prof Van Zyl se sendingteologie met 'n paar verdere stellings tipeer word. Sy sendingteologie is gebou op 'n baie breë teologiese basis wat as teologie van die Woord omskryf kan word. Hy het sy Kerk en sy studente geleer om prinsipiël te dink, en altyd weer terug te gaan na die Woord om vanuit die Woord teologie te beoefen. Soos sy persoon, word sy sendingteologie gekenmerk deur 'n gesonde ewewigtigheid. Van mense, hulle werk en moontlikhede verwag hy maar min. Van God, van sy werk en krag en van die verkondiging van sy Woord verwag hy alles. Soos die geheel van sy teologie, is sy sendingteologie gewortel in die versoeningswerk van Jesus Christus. Hy gaan in sy teologiese denke altyd daarheen terug. Nadat hy en 'n paar ander predikante in 1952 'n besoek aan die sendingveld in Natal gebring het, skryf hy in 'n berig in *Die Hervormer*:

Ons het op ons terugreis ook in eerbiedige stilte gaan staan by die Blauwkrans-monument, waar die bloed van die Voortrekkers deur Zoeloe-asgaaië gevloei het. Ons was met dankbaarheid gevul by die gedagte dat daar aan die Zoeloes ook deur toedoen van ons kerk van 'n ander bloed vertel kan word, wat van beter dinge spreek (Heb 9, 10) (Van Zyl 1952: 7).

Wat verder in hierdie artikel volg, sal hierdie kenmerke en voorlopige tipering van Van Zyl se sendingteologie staaf.

1. SKRIFBESKOUIING EN SKRIFGEBRUIK

Soos met die teologie in sy geheel, is dit ook met die sendingteologie: 'n Man se teologiese werk word bepaal deur sy Skrifbeskouing en Skrifgebruik.

In die breë is prof Van Zyl se teologie reeds bestempel as 'n teologie van die Woord. Vanuit die teologie van die Woord moet elke ander teologie gekonfronteer word om vas te stel of dit wel gehoorsame spreke van die openbaring van God is. En vanuit sy teologie van die Woord verwerp Van Zyl dan alle moontlikhede van 'n kontinue verhouding tussen God en mens, ongeag of dit die moontlikhede is wat deur die piëtisme, die rasionalisme of die Roomse teologie gelê is.

Dat dit om 'n verhouding en nie om 'n syn gaan nie, word duidelik vanuit die herstel van die beeld in Jesus Christus, deur die geloof in Hom, die gemeenskap met Hom; die liefdesverhouding tot die Middelaar, die Woord wat vlees geword het. As Rome vashou aan 'n slegs verwonde natuur deur die sonde, om sodoende die kontinuïteit, die ontwikkelingsmoontlikheid vanuit die mens te handhaaf, beteken dit dat daar nie werklik erns gemaak word met die feit van die sonde as radikale breuk tussen God en mens nie. Oor hierdie breuk heen is daar geen kontinuïteitsmoontlikheid op grond van oorgeblewe synskwaliteite in die mens nie, maar vir die teologie van die Woord is daar maar net een kontinuïteit moontlik, naamlik dié wat as 'n wonder van Gods genade gelê word in die Middelaar tussen God en die mens. Die mens het geen eie moontlikheid vir die Godsverhouding en die Godskennis wat as selfstandige besit betrag kan word nie, maar hy het dit alleen in die wonderwerklikheid daarvan in Jesus Christus deur die werk van die Heilige Gees (Van Zyl 1959: 154).

Omdat God nie 'n abstrakte syn is nie maar 'n lewende, persoonlike God wat 'n geskiedenis met die mens het, kan Hy ook alleen geken word as Hy homself bekend maak. Kennis van God word geskenk. Dis geen eie-moontlikheid van die mens nie. Op grond van dié insig uit die Bybel verwerp Van Zyl ook enige gedagte aan 'n vorm van natuurlike Godskennis en natuurlike teologie.

Dit kan aanvaar word dat prof Van Zyl in sy Skrifbeskouing sterk deur dié van Karl Barth beïnvloed is. Hy praat Barth nie onkrities na nie. Hy wys byvoorbeeld Barth se opvatting oor die onafgeslotenheid van die kanon af. Maar, soos Barth, sien hy die Bybel as die menslike getuïenis van die openbaring. Op sigself is die Bybel nie die Woord van God nie, maar moet dit altyd weer word. Deurdadig die Bybel vir ons openbaring word, is dit die Woord van God. Maar ons het hierdie Woord van God nie anders as die menslike woord van die Bybelgetuïes nie. Wanneer ons met die Bybel te make het, het ons met hierdie medium, met hierdie menslike woorde te make, wat as sodanig nie die openbaring is nie maar van die openbaring getuig.

Met instemming haal prof Van Zyl die volgende tipering van die Barthiaanse teologie aan:

Iemand het die Barthiaanse teologie gekarakteriseer as die uitwerking van die enkele sinnetjie: Uit die geloof lewe beteken genade. Dit is ook van toepassing op Barth se Skrifbeskouing. Die geheel draai om drie woorde: God, genade, geloof. Dis alleen genade dat ons deur die geloof God in die Skrif kan ken. God is vir Barth die onbekende God, ook in die Skrif. Dis 'n negatiewe uitspraak, maar gelaai met positiwiteit: Ons ken God nie, maar God ken ons. Die Bybel is nie mensgedagtes oor God nie, maar God se gedagtes oor die mens. Die inhoud van die Bybel, sê Barth, is God. Oor die inhoud van hierdie inhoud kan ons alleen maar stamel. Hy is meer, groter en hoër as die hoogste en skoonste waarvan ons kan dink of droom. Van hierdie God spreek die Bybel, en in hierdie Bybel is die lewenskrag van die Kerk. Ons trou aan God is geleë in ons trou aan hierdie Boek (Van Zyl 1944: 134).

Wat sy Skrifbeskouing in enger sin betref, stel Van Zyl dit self dat die regte Skrifbeskouing deurslaggewend is vir die regte fundering van die sending. Hy verwerp die biblisistiese Skrifbeskouing waar daar ywerig gesoek is na sendingtekste, sonder om te luister na die getuienis van die Bybel in sy geheel. Om te verstaan wát sending is, moet na die getuienis van die hele Bybel geluister word. Sowel die eenheid as verskeidenheid van die Ou en Nuwe Testament moet erken word. Die een kan nie sonder die ander verstaan word nie. Wat die getuienis van die Nuwe Testament aangaande die sending betref, is daar baie wat eng by die Ou Testament aansluit. Daar is egter ook baie dinge wat ver bokant die Ou-Testamentiese verwagting uitgaan en totaal nuut is.

2. SENDINGFUNDERING

In die fundering van die sending gaan dit vir prof Van Zyl nie om die vraag wáárom die kerk sending moet doen nie, maar alleen om die vraag wát sending wesenlik is. Daar is ook nie 'n dubbele fundering van die sending nie, maar slegs 'n Bybelse.

As daar, in 'n poging om te sê wat sending werklik is, gehoorsaam na die hele Skrif geluister word, kan daar nie net 'n paar missionêr-klinkende uitsprake in die Ou Testament gevind word nie. Die Ou Testament het 'n universele boodskap wat op die wêreld gerig is en wat vir alle volke geld (Van Zyl [1972a]: 15).

Genesis 1-11 vorm 'n belangrike sleutel tot die verstaan van die universele boodskap van die Ou Testament (Van Zyl 1970: 61). Die missionêre betekenis van hierdie Skrifgedeelte word gevind in die getuienis dat die genadige bemoeienis van

God met 'n sondige, skuldige, veroordeelde en verstrooide mensheid voortgesit word in die geskiedenis van die geroepe Godsvolk. Hoewel Israel onder die volkere verkies word om die heilige volk van God te wees, beteken dit nie dat die res van die volkere deur Jahweh verwerp is nie. Jahweh se selfbekendmaking aan sy volk is juis op hulle gerig. In sy handeling met Israel is God ook besig met die nasies. Israel word nie opgeroep om die wêreld in te trek en die heidene tot bekering te roep nie. Die bestaansrede vir die volk van God is om in die wêreld, te midde van die volkere, aanwesig te wees. Déúr sy bestaan is Israel 'n verkondiging en heenwysing na God aan wie hy alles te danke het. Deurdát Israel deur die heerlikheid van God verlig is, is hy die lig vir die wêreld. Dit gaan egter nie om 'n daad van Israel nie, maar om 'n daad van God. In die Ou Testament staan nie die menslike aktiwiteit, nie die menslike werksaamheid van verkondiging op die voorgrond nie, maar God se daade tot verlossing van Israel. Hierdie verlossing van Israel het egter konsekwensies vir die heidene.

Reeds hier vind Van Zyl 'n eskatologiese dimensie in die sending. Die heidene sal na Jerusalem kom as antwoord op die daade van God in Israel. Dis egter 'n eskatologiese gebeure wat eers aan die einde van die dae sal plaasvind. Dan sal die lot van die nasies beslis word, óf in hulle kom na die Here óf in hulle weiering om te kom.

Wat die fundering van die sending in die Nuwe Testament betref, vind Van Zyl dit veral in die prediking en werk van Jesus en Paulus. Die uitspraak van Jesus in Matteus 10 en 15 wat soms partikularisties opgeneem word, moet nie so verstaan word nie, maar veeleer as aanduiding dat Jesus Hom gehou het aan die historiese samehang van die openbaring en dat sy optrede in 'n eskatologiese raamwerk verstaan moet word.

Die koms van Christus beteken die bekendmaking van die universele ryk van Jahweh en die vervulling van die koninkryksbelofte van die Ou Testament. Dit is egter nog nie die einde nie, want daar volg 'n nuwe tydperk in die geskiedenis van Israel en die wêreld. Hierdie uitbreiding in die tyd is belangrik om die taak van die kerk te verstaan. Die einde van die tyd word opnuut voorwerp van toekomsverwagting. Volgens die gelykenis van die saaiër is daar tyd nodig om die vrugte wat ryp word, in te samel. Daarin lê die vooronderstelling vir die prediking van die evangelie aan die volkere. Die opdrag om dissipels van al die nasies te maak, is die nuwe van die Nuwe-Testamentiese sending teenoor die getuienis van die Ou Testament (Van Zyl [1972a]: 26). Sending is die bekendmaking van die heerskappy van Christus oor al die nasies.

Die bediening van die versoening wat aan die kerk opgedra is, het 'n wêreldperspektief (2 Kor 5: 19). Daarom moet die kerk daarteen waak om dit nie slegs 'n

binnekerklike taak te maak nie. In alles wat hy is en doen, moet die kerk op die wêreld gerig wees. Sy sendingaksie is nie slegs 'n byvoegsel by sy gewone handelinge nie, maar dit behoort wesenlik tot hom kragtens sy roeping as kerk van Christus.

Sending is die werk van God. Dit is gegrond in die heilswerk van God. Jesus Christus is die middelpunt van hierdie heilswerk. God wil dat die wêreld gered word. Hy skep self die hele heil deurdat Hy sy Seun tot Heer maak. God sorg egter nie net vir die heil nie. Hy besorg dit ook aan die wêreld. Hy doen dit deur die heerskappy van Christus deur mense te laat verkondig. Dis nie die menslike getuienis wat die heil skep nie. God maak daarvan gebruik om die heil te laat tuiskom by die wêreld.

Die hart van die sending word vir Van Zyl dus in die evangelieverkondiging gevind. Al word daar in die Bybel soms ook ander woorde in verband met die sending gebruik, vind hy in die Nuwe Testament 'n wolk van getuies vir die uitdrukking: *Verkondiging van die evangelie*.

Dit beteken nie vir hom dat die kerk geen oog sal hê vir die tydelike nood van mense nie. 'Geïnkorporeer in die drievoudige diens van die kerk is daar wel plek vir hulpdiens, maar dan as diens van barmhartigheid wat sy tuiste by die diakonaat en nie by die apostolaat het nie' (Van Zyl 1972b: 178).

Sendingteoloë is vandag baie lief vir die gebruik van die begrip holisme om die wye, omvattende inhoud van die sending ten opsigte van fundering, doel en benadering te beskryf. Soos met alle ander filosofiese begrippe, sou Van Zyl waarskynlik ook hierdie een nie maklik gebruik nie. Maar die inhoud van wat vandag met holisme aangedui wil word, was reeds veertig jaar gelede vir hom vasstaande teologiese insig: Dat die sendingtaak in die *hele* Skrif gefundeer is; dat die evangelieverkondiging op die *hele* wêreld gerig is; dat sending die taak van die *hele* kerk is.

3. SENDINGDOEL

Tussen die fundering en die doel van die sending bestaan volgens Van Zyl 'n noue betrekking. As dit in die fundering gaan om die wesenlike vraag wát sending is, kan die doel van die sending niks anders wees as om sending, soos in die fundering bepaal, te verwerklik nie. Net soos die versoening wat op Golgota volbring is universeel is, só dra ook die doel 'n wye, universele, wêreldomvattende karakter. Kortliks saamgevat: Die doel van die sending is volgens Van Zyl om die wêreldheerskappy van Jesus Christus te dien en te proklameer (Van Zyl [1973]: 7).

In Van Zyl se formuleringe oor die doel van die sending kom 'n paar wesens-trekke van sy teologiese arbeid weer sterk na vore, waarop die aandag hier nogmaals toegespits moet word.

In die eerste plek die refrein wat dwarsdeur sy werk klink: *Sending is verkondiging*.

Kortliks saamgevat kan ons sê dat die universele heilsgebeure op Golgota geaktualiseer moet word in die wêreld en dit geskied alleen deur die prediking van die evangelie van versoening waardeur mense hulle lewe toevertrou aan Hom aan wie alle mag gegee is in hemel en op aarde. Die verkondiging is niks anders nie as die proklamasie van die heerskappy van Christus (Van Zyl [1973]: 6).

Die tweede is die ewewigtigheid in sy teologiese besinning wat hom in staat stel om reaksionêre en afwykende ontwikkelings in die moderne sendingteologie onmiddellik raak te sien. Teenoor die uitsprake van sendingteoloë, naamlik dat numeriese groei vanweë die huidige situasie van die kerk in die wêreld nie as doel van die sending kan geld nie, stel hy dat numeriese groei wel vir die kerk noodsaaklik is, byvoorbeeld in die lig van Handeling 2: 47. Dit is nogtans nodig dat die kerk moet onthou dat hy in sy sendingwerk nie net altyd met homself, sy eie grootheid en uitbreiding besig is nie, maar dat hy in diens van die koninkryk op die hele wêreld gerig moet wees. Dit beteken egter nie dat numeriese groei van die kerk van geen belang is nie. Volgens die getuienis van die apostels is die kerk wel sigbaar en groei hy ook. Die seën van die Here in die verkondiging bewerk iets. Die gemeente groei en word versterk (Rom 15: 29). Die sending wat 'n saak van geloof tot geloof is, beteken altyd ook 'n vermeerdering van die kerk in die wêreld. Die uitbly van sukses en uitbreiding kan ook die gevolg van ongehoorsaamheid aan die taak en opdrag wees.

Nog 'n voorbeeld is Van zyl se korreksie op die gedagterigting die afgelope jare, naamlik dat die kerk heeltemal moet afsien van kerkvorming. Die kerk moet nie meer bekeer nie en moet ophou om mense in 'n gemeente te versamel.

Van Zyl gee toe dat die koninkryk van God in die kerkgerigte sending so verskraal kan word dat dit uiteindelik gelyk gestel word met die kerk self. Dan gaan dit in kerkvorming om 'n poging om die koninkryk van God sigbaar te maak en in 'n bepaalde gestalte te antisipeer.

Maar dit is onmoontlik om die heerskappy van Christus te dien sonder om aandag te gee aan die kerk. Kerk en kerkvorming het buitengewone betekenis vir die verwesenliking van die doel van die sending (Van Zyl [1973]: 7).

Daarmee bedoel Van Zyl nie dat kerkvorming die doel van die sending is nie. Dit sou dieselfde vergissing as dié van Voetius en ook latere teoloë wees wat die *plantatio ecclesiae* as doelstelling van die sending gefundeer het.

Teenoor die ekumeniese teologie wat onder invloed van die teologie van die godsdiens en die teologie van die sekularisasie die noodsaak van die kerk uitskakel en vir wie dit in die sending nou eensydig om die wêreld gaan, stel Van Zyl egter die duidelike getuienis van die Bybel dat die werklikheid en noodsaaklikheid van die kerk nooit kan verdwyn as die sendingdoel verwesenlik wil word nie (Van Zyl [1973]: 16).

4. SENDINGTEOLOGIE

Prof van Zyl se sendingteologie word verder ontplooi daar waar hy besig is met die Bybelgefundeerde deurdenking van die sendingprobleme, sendingbeleid en sendingbenadering. 'n Hele reeks vrae wat die kerk nog altyd vergesel het in die uitvoering van sy apostoliese taak en roeping, kom hier aan die orde.

4.1 Eenheid en sending

Die denke oor die eenheid van die kerk was veral sedert 1910 nou vervleg met dié oor die kerk se sendingwerk. Na die Tweede Wêreldoorlog het dié denke oor die eenheid van die kerk en die eenheid van die mensdom al hoe meer 'n oorheersende plek in die ekumeniese sendingteologie ingeneem. Prof van Zyl sou hom uit die staanspoor ondubbelsinnig teen sekere van die nuanses in dié eenheidsdenke afgrens.

In die antwoord wat deur die kerk op die Woord van God gegee word, kan daar maar net één kerk wees, want daar is net één geloof en daar is net één doop en daar is net één Heer van die kerk (Van Zyl [1973]: 19). Maar hierdie eenheid in geloof en waarheid laat ruimte vir verskeidenheid in organisasie en inrigting. Die situasie van taal en kultuur noodsaak 'n variasie in kerklike organisasie. Eenheid in geloof en belydenis vereis nie noodwendig eenheid in organisasie nie. Teenoor Rome wat die instituut of kerkverband as noodsaaklik vir die uitdrukking van die eenheid van die kerk onderstreep, stel Van Zyl die Protestantse visie wat ruimte laat vir verskeidenheid in die eenheid. Die eenheid van die kerk is nie geleë in die bymekaarwees van lidmate nie, maar in die eenheid van die getuienis wat deur die kerk gelewer word.

Die eenheid van die kerk is nie iets wat vir die wêreld sigbaar gemaak kan word nie. Jesus bid nie vir die eenheid van die kerk sodat die wêreld dit mag sien nie, maar dat die wêreld kan glo. Geloof is egter nooit gegrond op wat 'n mens sien nie,

maar op wat jy hoor. Die wêreld kan geen verskil sien tussen gelowiges wat bymekaar is en enige ander groep mense wat saamkom om hulle sake te bespreek nie. Die waarheid waarin die eenheid van die kerk geleë is, is nie sigbaar vir die wêreld nie. Dit is alleen sigbaar vir die gelowiges en dit is ook alleen in die geloof sigbaar. Alle kerklike verskeidenheid op organisatoriese vlak, wat nie 'n belemmering is vir die verkondiging van die evangelie nie, is nie in stryd met die eenheid van die kerk wat ons bely nie. Die ware eenheid van die kerk lê op die vertikale lyn, dis 'n eenheid in die waarheid, 'n geloofseenheid.

Hieruit is dit dan duidelik waarom Van Zyl nie kan aanvaar dat dit die kerk se taak is om op revolusionêre wyse 'n nuwe wêreldgemeenskap te forseer nie.

Uit wat hierbo gesê is oor die eenheid in die liggaam van Christus, is een ding duidelik: Dat dit nie die vermoë en daarom ook nie die taak van die kerk is om die verlore eenheid van die mensheid en die gebroke gemeenskap met God te herstel nie. Christus het dit reeds gedoen, Hy doen dit nou en Hy sal dit in die toekoms doen, en die kerk kan dit alleen as goeie boodskap betuig en verkondig. Alleen in die getroue verkondiging van die evangelie van die kruis word die kerk gedien en gebou en daarin, in die eenheid van die kerk, 'n eenheid in die Heer van die kerk van wie die kerk die liggaam is, lê die moontlikheid vir die herstel van die verlore eenheid van die mensheid. Derhalwe in Christus, in die kennis van Sy Naam, in die groei na Hom, die Hoof, toe, in die opbou van die liggaam van Christus, en nie in die opbou van 'n nuwe samelewing nie, moet die eenheid van die mensheid gesoek word. Hierdie eenheid geskied nie met ontkenning van die verskeidenheid onder die volke nie, maar ondanks die verskeidenheid. Eenheid beteken beslis nie opheffing van identiteit nie. In Christus is daar nóg man, nóg vrou, maar dit beteken nie dat 'n man nie meer 'n man en 'n vrou nie meer 'n vrou is nie (Van Zyl 1970: 62).

Na 'n grondige ondersoek na wat Calvin oor die eenheid van die kerk geleer het, kom prof Van Zyl tot die slotsom dat die afwyking van die Reformatoriese siening oor die eenheid van die kerk by die ekumene na Nieu-Delhi in veral twee tendense sigbaar word. Die eerste is in die wegbeweeg van evangelisasie na humanisme. Die tweede is die uitbreiding van die ekumeniese strewe. Dit gaan nie meer om die eenheid van die Christelike kerke nie, maar om 'n eenheid van alle mense, van alle gelowe en ideologieë (Van Zyl 1979: 87).

Prof van Zyl se afgrensing teen die ekumeniese dwalinge het egter nooit daartoe gelei dat hy die ekumeniese beweging as van geen betekenis meer geag het nie. Hy was steeds oortuig dat elke kerk deeglik van die ekumeniese teologie moes kennis neem. Die kerk en die teologie se ondersoek na die betekenis van die ekumene moet nie so vol vooroordeel wees dat dit heimlik maar net die doel het om die vooroordele te versterk nie (Van Zyl 1965: 60).

4.2 Die aanknopingspunt

Daar is reeds op gewys dat prof Van Zyl vanuit sy teologie van die Woord die gedagte van 'n sintese, 'n kontinuïteit tussen skepsel en Skepper ontken.

Net so ontken hy ook die sogenaamde antropologiese fundering van die sending, soos dit onder andere in die sendingteologie van Gustav Warneck gefigureer het. In die skepping van die mens na die beeld van God, het Warneck 'n prag gevind wat nie deur die sonde vernietig kan word nie. Ook die gevalle mens, selfs die heiden, bly wesensverwant met God, en daarom nie net vol heimweë na God nie, maar ook vol aanleg vir God. Die verlore wêreld en mens is daarom nie net verlossingsbehoefstig nie, maar ook verlossingsbekwaam. Daar is in hom 'n aanleg vir die genade, 'n aanknopingspunt vir die Woord van God. Die moontlikheid vir sending word dan antropologies so gefundeer dat daar by die heiden nog 'n terugweg vermoed kan word, hoewel hy die weg nie self kan vind nie.

Hierteenoor stel Van Zyl die visie van die Bybels-Reformatoriese teologie. Op die vraag hoe dit moontlik is om 'n heiden aan te spreek en hoe hy die geloof kan aanneem, het die Reformatoriese teologie nooit met teorieë oor aanknopingspunte en aanleg geantwoord nie. Die geloofsmoontlikheid lê nie in die mens nie, maar in die werk en die werklikheid van die Heilige Gees (Van Zyl [1970]: 58). Die brug wat gekonstrueer word en die aanknopingspunt wat geponeer word tussen die evangelie en die hoë en goeie elemente in die heidense godsdiens en denke moet deurbreek word. Van Zyl (1962: 4) sê dat die harde les in meer as 'n eeu van sendingwerk geleer is dat hierdie brugbouery nie net teologies nie, maar ook psigologies onhoudbaar is.

Dit is alleen vanuit die geloof in Jesus Christus dat daar hoegenaamd van 'n aanknopingspunt sprake kan wees.

Hierdie probleem kan eintlik net dialekties opgelos word. Aan die een kant moet 'n aanknopingspunt as selfstandige en aanwysbare kwaliteit in die mens, soos byvoorbeeld die gewete, beslis afgewys word. Die mens is vanweë sy sonde en skuld dood, en daarom besit hy geen vermoë meer vir die evangelie nie. Geen dooie het nog

positiewe vermoëns oor nie. Aan die ander kant moet 'n aanknopingspunt aanvaar word, want *inderdaad* word die evangelie gehoor en aanvaar. Vanuit die werklikheid van die geloof moet daar gekonkludeer word tot die moontlikheid van 'n aanknopingspunt. Maar hierdie aanknopingspunt is geen aanwysbare moontlikheid in die mens, los van die voltrekking daarvan in die werklikheid van die geloof nie. Daarom is dit 'n aanknopingspunt wat deur God self geskep word deur die verborge werking van die Heilige Gees. 'n Mens hoor sy geluid, sien sy uitwerking, maar jy weet nie vanwaar hy kom en waarheen hy gaan nie (Van Zyl [1973]: 10).

Van die uitsprake in Romeine 1: 19 en 20 en Romeine 2: 14 en 15 sê Van Zyl (1976a: 194), moet nie te veel gemaak word nie. Daaruit kan geen algemene, natuurlike godskenis, geen grond vir 'n aanknopingspunt, geen kontinuïteit tussen heidendom en die reddende godskenis afgelei word nie. Aan die ander kant moet ook nie te min van hierdie uitsprake gemaak word nie. Hulle is wel belangrik sodat die mens hom nie met 'n vlug in sy heidendom sou kon verontskuldig nie.

4.3 Woord en diens

Wat sedert 1928 by die Jerusalem-konferensie met die begrip komprehensiewe benadering aangedui is, het behoue gebly in die diskussies wat later gevoer is rondom die begrip Woord en diens. Van Zyl het die eensydighede wat dikwels in dié diskussies na vore tree, gou raakgesien en onder woorde gebring. Deur sommige word al die klem op die diens gelê. Sosiale verandering word die korrelaat van evangelieverkondiging gemaak. Die Woord is glad nie meer noodsaaklik nie. Die allesoorheersende probleem is die ontwikkeling van die Derde Wêreld en dit bepaal die opdrag van die kerk in die wêreld.

Daarteenoor is die ander standpunt wat weier om die sending te laat degradeer tot 'n sosiaal-diakoniese of rewolusionêre beweging. Die kerk moet net op verkondiging konsentreer.

Van Zyl stel dit dat albei hierdie standpunte eensydig is. Dit stel 'n valse alternatief en laat nie reg geskied aan die saak waarom dit gaan nie (Van Zyl [1975]: 16).

Van Zyl sien 'n noodsaaklike verband tussen Woord en diens. Die kerk kan nie sy oë sluit vir die fisieke nood waarin die mens aan wie hy die evangelie verkondig, verkeer nie. Die kerk kan nie net die barmhartigheid van God verkondig nie. Hy moet dit self ook betoon. Daar moet in die sending plek wees vir Woord en diens, sonder dat die een ten koste van die ander beklemtoon word.

Die balans wat Van Zyl sien tussen Woord en diens druk hy in die volgende formulering uit:

En hoewel ons die 'secular meaning' wat Van Buren e a aan die 'gospel' wil gee moet verwerp, sal die kerk in sy verkondiging seker nie kan nalaat om ook die volle lig te laat val op die mens in sy aardse en sosiale verhoudings nie. Die kerk het 'n taak op die sosiale vlak, maar só dat hy nie ideale sosiale verhoudinge as antisipatie van realisasie van die Koninkryk van God sal beskou nie, maar as barmhartigheidsdiens waarmee hy besig moet wees in afwagting van die Koms van Sy Heer, wat self die Koninkryk bring (Van Zyl 1967: 125).

Hoewel Van Zyl aanvaar dat die kerk nie ongeërg by die sosiale en fisiese nood van die mens aan wie hy verkondig, kan verbygaan nie, maar hom in sy barmhartigheidsdiens ontfermend moet tegemoet tree, het hy ingesien dat dít prinsipiële iets anders is as wat gaandeweg by die ekumene as daad-teologie bekend sou staan.

Dat die kerk 'n stem het, is sy kosbaarste besit en om te spreek in die wêreld is sy primêre en hoogste roeping. Die kerk sal vandag nougeset moet toesien dat hierdie besit, reg en vryheid hom nie ontnem word nie. Hy sal moet waak teen die versoeking om in die kerk van die Woord, kerk van die daad te word. Die kerk het nog altyd meer bereik deur wat hy gesê het as deur wat hy gedoen het. Die krag van die kerk is geleë in die Woord wat hy verkondig en nie in die daad wat hy doen nie (Van Zyl 1976b: 95).

4.4 Kerk en wêreld

Die verhouding kerk-wêreld is een van die knellendste vraagstukke in die hedendaagse teologie. Aan die begin van hierdie eeu was die aandag veral gevestig op die sending. In die jare dertig verskuif die fokus na die kerk. Na die Tweede Wêreldoorlog is die klem al hoe meer verskuif na die wêreld. Deur die invloed van die teologie van die godsdiens en die teologie van die sekularisasie het daar in die siening van die verhouding kerk-wêreld gaandeweg radikale verandering ingetree.

Die ontsporing wat as gevolg van hierdie rewolusionêre ontwikkeling en klemverskuiwing by die ekumene ingetree het, is deur prof van Zyl skerp onder woorde gebring. Die uitgangspunt in die teologie van die sekularisasie is dat die wêreld deur die sekularisasieproses ontgod, ontdemoniseer en daarom gedesakraliseer is. Normaalweg volg hierdie prosesse op die verkondiging van die evangelie in die

wêreld. Nou word egter gekonkludeer dat die evangelie *incognito* teenwoordig is in die wetenskap en tegniek as die gesekulariseerde gestaltes van die Westerse geskiedenis.

In die sekularisasie van die wêreld is 'n anonieme Christelike suurdeeg aanwesig wat prosesmatig die wêreld deurtrek. Daarom het die verkondiging en daarmee ook die kerk, as draer van die verkondiging, oorbodig geword. As sending immers 'n proses geword het wat volgens eie wette verloop, is sending in die sin van verkondiging nie meer nodig nie. As die wêreld self besig is om Christelik te word, is daar geen noodsaak om langer 'n teenstelling tussen kerk en wêreld te handhaaf nie. Kerk en wêreld staan nie meer teenoor mekaar nie, maar vorm 'n diepgrondige samehang.

Dit gaan nie om kerkwording van die wêreld nie, maar om wêreldwording van die kerk. Die kerk se enigste taak in hierdie proses is om 'n bydrae te probeer lewer tot die daarstelling van 'n medemenslike gemeenskap. Stigting van kerke in Afrika en Asië het nie meer sin nie.

God spreek nie meer net deur die kerk met die wêreld nie, maar ook deur die wêreld en die ander godsdienste met die kerk.

Prof van Zyl het duidelik ingesien dat in hierdie teologie nie net die bestaan van die kerk en sy sending opgehef word nie, maar dat dit ook hier is waar die wortels van die teologie van die rewolusie gesoek moet word (Van Zyl [1973]: 15). Die kerk se oorblywende taak lê nou op die gebied van die politiek, die maatskappy, die ekonomie. God is in die geskiedenis besig tot bevryding van die onderdrukte. Daarom moet die kerk hom stel aan die kant van diegene wat stry vir bevryding. Die slawerny van die sonde het hier op die agtergrond geraak. Al wat oorgebly het, is 'n politieke en ekonomiese slawerny.

As ek die dieperliggende probleem van ons tema moet formuleer, sou ek dit só wou stel: Die oorheersende opvatting vandag is dat dit glad nie meer gaan om die stem van die kerk in die wêreld nie, maar om die daad van die kerk in die wêreld. Dit gaan nie meer primêr om prediking van die evangelie nie, maar om die Christelike handeling (Van Zyl 1976b: 92).

4.5 Volkskerk

Aan die einde van hierdie studie is dit nodig om enkele opmerkings te maak oor prof Van Zyl se siening oor die volkskerk, veral na aanleiding van die verwysing na volkskerk in Artikel III van die Kerkwet van die Nederduitsch Hervormde Kerk van

Afrika. In hierdie artikel sien prof Van Zyl 'n uitdrukking van die Kerk se verantwoordelikheid ten opsigte van die geestelike heil van die nie-blanke volke in Suid-Afrika. Hoewel die Nederduitsch Hervormde Kerk homself nie anders ken as Kerk vir die Afrikaner nie, wil hy die evangelie nie net vir homself hou nie en die Kerk van Christus nie tot die Afrikanervolk beperk nie. Die Kerk wil help dat die een Kerk van die Here ook onder ander volke gestalte sal aanneem (Van Zyl 1978: 264).

In die uitlewing van hierdie roeping het die Kerk doelbewus gekies vir die gestalte van die volkskerk.

Omdat die kerk van die Here kerk in die wêreld en kerk vir die wêreld is, reken die Hervormde Kerk dat sy lewe en werk binne die konkrete situasie waarin hy kerk moet wees, die ordelikste en die doeltreffendste in die gestalte van 'n volkskerk kan geskied. Die konkrete lewens- en werkruimte in Suid-Afrika vertoon immers 'n diversiteit van volke, tale en kulture. En aangesien duidelike en verstaanbare verkondiging van die Woord, sowel as die onderlinge opbou van mekaar binne die gemeenskap van die gelowiges tot die mees wesenlike roeping van die kerk behoort, wou die Hervormde Kerk in die uitvoering van sy taak altyd volksgerig wees (Van Zyl 1989: 86).

As Van Zyl van die Hervormde Kerk as volkskerk praat, grens hy homself duidelik af van die volkskerk waarteen Abraham Kuyper hom so fel verset het. In die woord volkskerk val die klem volgens Van Zyl nie op die volk nie, maar op die kerk. Enige kerk, vrye kerk of volkskerk, kan alleen eiendom van die drie-enige God wees. As die Hervormde Kerk van homself as volkskerk praat, staan volk hier nie in eiendomsverband nie maar in rigtingverband as die objek waarop kerklike prediking en pastorale sorg gerig is (Van Zyl 1989: 90).

As volkskerk wil die Hervormde Kerk die waarheid van die evangelie na die hart van elke mens en volk bring en wil ingaan in al die geleidinge van 'n volk, sodat die hele volk onder die beloftes en die tug van die Woord gestel kan word.

'n Volkskerk is nie 'n kerk wat die ideale en strewes van 'n bepaalde volk norm van sy doen en late laat wees nie, maar 'n kerk wat werk om die hele volk uiteindelik te kersten. Daarom wil hierdie tipe kerk voortdurend werk aan die kerstening en die reformasie van die hele

volk in alle verbande en wil dit ook die kerk van die Here in hierdie gestalte 'n werklikheid laat word onder ander volke wat in aard, taal en kultuur heeltemal anders as ander volke is. Die gevaar dat 'n volkskerk te aards kan word is groot, maar daarteen moet voortdurend gewaak en gestry word. Dit kan alleen suksesvol geskied as in gedagte gehou word dat die kerk slegs kerk van die Here kan wees en dat sy grense alleen deur verkiesing en die genadeverbond bepaal word. Sy lidmaatskap kan nie anders bepaal word nie as wat geldend is vir die een kerk van die Here, oral en altyd (Van Zyl 1989: 93).

5. WAARDERING

Professor Frans van Zyl het op 'n groot groep predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk wat by hom studeer het, vérstrekkende invloed uitgeoefen. Dit is gepas dat van dié oud-studente op hierdie wyse en op hierdie moment hulle dank aan hom betuig. In sy teologiese arbeid het hy diep geploeg. Sy lesings was gelaai met diepsinnigheid. Na twintig jaar is baie min daarin verouderd.

Deur sy talle artikels in kerklike publikasies en voordragte tydens vergaderings, het prof Van Zyl ook op die wyere teologiese denke en ontwikkeling in die Nederduitsch Hervormde Kerk sterk invloed uitgeoefen. Sy voordragte, in die klas en voor vergaderings, het daarvan getuig dat die waarhede van die evangelie vir hom deurleefde werklikheid is wat aangryp en ontroer.

Sy sendingwetenskaplike denke het sedert die einde van die veertigerjare duidelike koers aan die Kerk se sendingwerk help gee. Maar hy was nie net akademikus nie. Hy het na 1950 vir 'n hele aantal jare as sekretaris van die Raad vir die arbeid onder die nie-Christelike volke gedien.

Oor die sendingpoging van die Nederduitsch Hervormde Kerk was hy beskeie, maar soos altyd, eerlik.

Ons kan dit só stel, dat ons kerk nooit eerste fase sending bedryf het, in dié sin dat iemand uit eie geledere iewers die evangelie gaan verkondig het met soveel vrug dat daar 'n eie kerk ontstaan het nie. Veeleer begin ons eie sending by die tweede fase, toe daar reeds onder die heidendom 'n kerk ontstaan het. God het in sy groot genade 'n stukkie van daardie kerk ons laat toeval. Ons kerk se sendingarbeid lê dus meer in die bydrae wat hy lewer om die bestaande kerk op te bou en te laat groei na Christus toe.... Hier by die opleiding bestaan, gesien ons kerk se besondere sendingbeleid, die enigste

kontaktpunt met die heidenwêreld waardeur die krag van die evangelie kan vloei. As die weg na die nie-blanke heidendom vir ons oop wil bly, is dit belangrik dat hierdie kontaktpunt so lank moontlik in stand gehou word. Die opleiding is so 'n belangrike saak dat dit 'n selfstandige handeling vereis. Daaroor kan hier nie gehandel word nie. Dit wil my egter voorkom of die ekumeniese moment hier behou, en indien moontlik, uitgebrei moet word (Van Zyl 1972: 181).

Prof van Zyl het voortgebou op die stewige sendingwetenskaplike fondament wat deur sy voorganger en promotor, wyle prof HP Wolmarans, gelê is. Dat Van Zyl se sendingteologiese werk wyer omvang bereik het as dié van HP Wolmarans, is onder andere meegebring deur die konfrontasie met die rewolusionêre ontwikkelinge in die ekumeniese sendingteologie na die Tweede Wêreldoorlog. Hy was gedwing om hom in sy sendingteologiese werk skerp teen dié rewolusionêre ontwikkeling af te grens. Dat hy dit gedoen het, is een van die redes waarom Van Zyl se sendingteologiese arbeid nie 'n baie wyer bekendstelling en erkenning geniet het nie. Dit is jammer. Die sending-teologie sou vandag baie ryker wees as dit nie net waardeur gehêg het aan teologiese diepgang nie, maar ook aan teologiese ewewig.

Literatuurverwysings

- VAN ZYL, FJ 1944. Die Skrifbeskouing van Karl Barth. *HTS* 1/3, 124-135.
- VAN ZYL, FJ 1952. 'n Besoek aan die sendingveld in Zoeloeland 19 Februarie 1952. *Die Hervormer* 43/2, 7.
- VAN ZYL, FJ 1959. Die teologie van die Woord en die figuur van die onmiddellike. *HTS* 15/2, 3 & 4, 149-157.
- VAN ZYL, FJ 1962. Die Trojaanse perd in die teologie. *HTS* 18/1 & 2, 1-11.
- VAN ZYL, FJ 1965. Die ekumene: Inhoud en grense van die begrip. *HTS* 21/2 & 3, 60-66.
- VAN ZYL, FJ 1967. Die Reformatoriese verkondiging en hedendaagse mensbeskouing. *HTS* 23/3, 113-125.
- VAN ZYL, FJ [1970]. Sendingperspektiewe in Genesis 1-11. *HTS* 26/1 & 2, 54-62.
- VAN ZYL, FJ [1972a]. Die plek van die sending in die lewe van die kerk. Ongepubliseerde kernaantekeninge, Universiteit van Pretoria.
- VAN ZYL, FJ 1972b. Die sendingtaak van die kerk: 'n Prinsipiële behandeling. *HTS* 28/5, 173-182.

- VAN ZYL, FJ [1973]. Sendingdoel. Ongepubliseerde kernaantekeninge, Universiteit van Pretoria.
- VAN ZYL, FJ [1975]. Sending as werk van die kerk. Ongepubliseerde kernaantekeninge, Universiteit van Pretoria.
- VAN ZYL, FJ 1976a. Beking van die heiden. *HTS* 32/3 & 4, 192-197.
- VAN ZYL, FJ 1976b. Die stem van die kerk in die wêreld. *HTS* 32/1 & 2, 85-96.
- VAN ZYL, FJ 1978. Herderlike skrywe, in Van Wyk, DJC (red), *Stemme uit die verlede*, 258-272. Pretoria: HAUM.
- VAN ZYL, FJ 1979. Calvin en die ekumene. *HTS* 35/1 & 2, 76-87.
- VAN ZYL, FJ 1989. Volkskerk en vrye kerk, in Botha, SJ (red), *Belydende volkskerk*, 86-98. Pretoria : Kital.